

Carles Viñas (coordinador) *Història de l'Esquerra Independentista*, Tigre de Paper Edicions, Manresa, 2020, 900 pp.

El professor de la Universitat de Barcelona Carles Viñas i Gràcia (Vila de Gràcia, Barcelona, 1972) ha coordinat una obra monumental sobre l'autodenominada Esquerra Independentista, que aplega 22 col·laboracions, més un pròleg de Blanca Serra i un epíleg d'Anna Gabriel. Ambdues tenen en comú la seva destacada militància en organitzacions de l'esquerra independentista i la seva experiència com a exiliades, en un cas a Catalunya Nord i en l'altre a Suïssa.

Carles Viñas és un especialista en subcultures urbanes i el món dels ultres del futbol. Ha publicat, entre d'altres, *Música i skinheads a Catalunya: el so de la política* (2001); *Tolerància zero: la violència en el futbol* (2006); *Rock per la independència: la reivindicació nacionalista al rock català* (2006); i *Futbol al país dels soviets* (2019). És membre de diversos grups d'investigació com el Grup de Recerca en Estats, Nacions i Sobirania.

Amb un total de 920 pàgines, molt ben editades per Tigre de Paper (Manresa), inclou diversos annexos força importants. El primer, molt detallat, s'anomena «Cronologia d'accions armades» i recull els atemptats dels diferents grups de l'independentisme radical que han fet ús de la violència; un altre annex, en aquest cas tal vegada un poc massa sintètic a causa de la complexitat del tema tractat, és un esquema de l'evolució organitzativa de l'Esquerra Independentista. El llibre inclou així mateix un útil llistat d'acrònims, que s'allarga durant nou pàgines, ben il·lustratiu de la històrica fragmentació i les contínues escissions d'aquest espai polític; una àmplia bibliografia, estructurada d'acord amb els capítols de l'obra; un imprescindible i molt complet índex onomàstic i d'organitzacions (però no toponímic); i unes breus ressenyes dels autors.

El títol mateix ja ens dona una pista sobre la tensió que recorre tota l'obra, entre la recerca acadèmica rigorosa i ponderada i les aportacions, sovint ben útils i força documentades, però que no tenen cap intenció de prescindir d'una certa èpica partidista. Fora de l'àmbit de la seva militància, el terme Esquerra Independentista, que només s'ha popularitzat en els dos darrers decennis, dona peu a equívocs. A priori, una persona dels Països Catalans, fins i tot ben for-

mada políticament, hi inclouria Esquerra Republicana de Catalunya –ERC–, que des del seu viratge del 1989 (Congrés de Lleida), incorporà la lluita pacífica per la independència sota el lideratge d'un, aleshores, carismàtic Àngel Colom. En conseqüència, potser hauria estat més esclaridor, pel gran públic, un títol que afegís al terme Esquerra Independentista un adjectiu com revolucionari, combatiu, radical o anticapitalista. Així, hauria quedat clar des d'un principi la total exclusió d'ERC d'aquesta obra. Certament, el seu espai polític és diferent atès que conjuga el seu independentisme amb un pacifisme estricte i una esquerra socialdemòcrata. A més, s'ha d'indicar que els termes abans esmentats no són ni pejoratius ni aliens a la tradició de l'ara autoanomenada Esquerra Independentista. De fet Joan Teran i Laure Vega, dues persones vinculades a l'espai que analitzen, parlen d'un moviment polític que es pot anomenar «independentisme revolucionari, MCAN –Moviment Català d'Alliberament Nacional– o esquerra independentista» (p. 465).

El llibre coordinat per Carles Viñas s'estructura per capítols, quasi sempre d'autors diferents, que segueixen un ordre cronològic que va des del separatisme dels anys vint i trenta del segle XX fins al creixement de la Candidatura d'Unitat Popular –CUP– en els primers decennis del segle XXI. Així, entre d'altres aspectes, s'analitzen el Partit Socialista d'Alliberament Nacional –PSAN–, les organitzacions armades, els Comitès de Solidaritat amb els Patriotes Catalans –CSPC–, el Moviment de Defensa de la Terra –MDT–, la Plataforma per la Unitat d'Acció –PUA–, Catalunya Lliure i Endavant (OSAN). Però, a continuació, i com una prova més que la qüestió dels Països Catalans és extremadament complexa, s'ofereixen tres capítols que se centren en el País Valencià, les Illes Balears i la Catalunya Nord. Aquests treballs ofereixen un panorama social i polític molt diferenciat en relació al Principat de Catalunya, amb un independentisme revolucionari merament testimonial, potser amb l'excepció del PSAN al País Valencià. El darrers sis capítols se centren en aspectes sectorials, que són els casals i ateneus populars, el sindicalisme considerat nacional i de classe, el moviment estudiantil independentista i el feminisme en relació a l'independentisme revolucionari.

Aquestes aportacions varien molt, i van des del to acadèmic i desapassionat d'historiadors professionals com Fermí Rubiralta i Roger Buch, dos dels màxims estudiosos de l'independentisme revolucionari, o del mateix Carles Viñas, fins a les aportacions, més personals, com les de Joan Teran, Laure Vega o Albert Botran, que incorporen vivències personals i, per exemple, en el cas de l'Assemblea Nacional de la CUP celebrada a Sabadell, el 27 de desembre de 2015, aquest darrer autor considera important precisar: «Vaig ser present al recompte» (p. 539), que, com es recordarà fou extremadament tens i polèmic. Però són precisament aquests capítols alguns dels més originals, perquè tracten temes i períodes que fins ara gairebé no havien estat estudiats pels historiadors acadèmics i ofereixen dades i testimonis d'un valor excepcional, encara que filtrats per l'inevitable subjectivisme dels autors.

En conjunt, a través d'aquest llibre ens podem enfonsar en un món de teoria i praxis política que té tres moments clau. El primer fou la creació del PSAN el 1968-1969, sota la influència d'un marxisme aleshores omnipresent, i d'un moviment descolonitzador i antiimperialista que aportava exemples tan èpics com impossibles de seguir, com eren els d'Algèria, Cuba o Vietnam. El PSAN fou el primer partit pancatalanista que es va implantar, encara que de forma efímera, en els principals territoris de parla catalana. Aquesta organització també aportarà símbols de llarga durada, com la senyera amb l'estel roig solitari, símbol marxista, i la silueta

dels mapa dels Països Catalans, que aconseguirà fer de la cartografia un element subversiu. Però es va veure afeblit per la divisió entre els que, en paraules de Roger Buch, volien fer «un front rupturista antisistema» i els que volien «treure l'independentisme de l'extraparlamentarisme fent una política més pragmàtica i aprofitant l'oportunitat que donaven les institucions» (p. 73). Per aquest motiu el PSAN s'escindí, el 1980, per tercera vegada en la seva història. Així, molt dels seus membres i dirigents, tant de Catalunya com del País Valencià, passaren a opcions més possibilistes.

El segon moment clau és produí el 1987 quan l'MDT, que havia aglutinat momentàniament tot l'independentisme radical, s'escindí en dos sectors de manera traumàtica. Un d'aquests sectors, l'MDT-PSAN, que aviat impulsarà un nou i efímer partit, Catalunya Lliure, propugnà un Front Patriòtic que apostava per una certa moderació social, mentre que l'altre, l'MDT-IPC, volia aprofundir en el caràcter ultraesquerranós de l'independentisme dels Països Catalans. Aquesta divisió provocarà durs enfrontaments i afeblirà el moviment independentista durant molt d'anys. Només serà superat, en part, per l'anomenat Procés de Vinarós (2000-2001), i, sobretot, per l'èxit, en l'àmbit local, i només a Catalunya, de les CUP a partir del 2007.

L'altre moment clau és el 2012, quan la CUP es presentà per primera vegada a les eleccions al Parlament de Catalunya i aconseguí entrar-hi amb 3 escons que tenien al darrera 126.435 vots. A partir de llavors serà un actor imprescindible i, en ocasions, com el 2015, quan aconseguí vetar Artur Mas com a president de la Generalitat de Catalunya, en un factor decisiu de la política catalana.

Alguns capítols, com els dedicats a la Plataforma d'Unitat d'Acció (1995-2000), o a Endavant (2000-2012), tenen un caràcter molt innovador, perquè es tracta de formacions polítiques sobre les quals no disposàvem d'estudis però que esdevingueren clau per entendre l'auge de l'esquerra independentista revolucionària a Catalunya, i només a la Catalunya estricta, a les primeres dècades del segle XX.

La història acadèmica no havia dedicat, fins ara, gaire atenció a aquest espai polític. De totes maneres ja s'havien publicat diverses recerques i obres de divulgació. Així, entre d'altres, podem esmentar llibres com *Orígens i desenvolupament del PSAN (1969-1974)* (1988), de Fermí Rubiralta; *L'independentisme català* (1994), de David Bassa, Carles Benítez, Carles Castellanos i Raimon Soler; *Una història de l'independentisme polític català. De Francesc Macià a Josep-Lluís Carod Rovira* (2004), de l'esmentat Rubiralta; *Història de l'MDT. Una organització independentista radical durant els anys 80 i 90* (2005), de Xavier Deulonder i Camins; *L'Esquerra Independentista avui* (2007), de Roger Buch; *Terra Lliure. Punt final*, de David Bassa (2007); *Front d'Alliberament Català. Sabotatges per la independència* (2009), de Blai Manté; *EPOCA, l'exèrcit a l'ombra* (2010), de Ferran Dalmau i Pau Juvillà; *Unitat Popular. La construcció de la CUP i l'independentisme d'esquerres* (2012), d'Albert Botran; *Les aportacions humanes i ideològiques del Partit Socialista d'Alliberament Nacional dels Països Catalans (1968-1980) al sistema polític actual* (2012), del citat R. Buch; *Cop de CUP. Viatge a l'ànima i a les arrels de les Candidatures d'Unitat Popular* (2012), de Julià de Jòrdar i David Fernández; i *L'independentisme a les Illes Balears. De la Transició a l'actualitat (1976-2011)* (2012), de Joan Pau Jordà i Miquel Amengual. A més, l'esquerra independentista revolucionària també aparegué ben referenciada en dues obres molt útils, el *Diccionari dels Partits Polítics de Catalunya. Segle XX* (2000) dirigit per Isidre Molas i el *Diccionari de partits polítics de les Illes Balears (1900-2008)* (2012), coordinat per Antoni Marimon i Sebastià Serra.

Gairebé coincidint amb l'aparició de l'ambiciosa obra coordinada per Carles Viñas, l'espai del nacionalisme d'esquerres radical també ha estat l'objecte d'estudi del dossier del número 53 de la revista *Historia Actual Online* que, coordinat pel professor de la Universidad de Oviedo, Eduardo Abad García, s'ha centrat recentment (2020) en el «Pancatalanismo e izquierda revolucionaria en la transición española». Aquest dossier inclou articles de Xavier Ferré Trill, Roger Buch, Carlos Cárdenas Blesa i Antoni Marimon.

Esmment a part es mereix el volum *Difon la idea! Memòria gràfica de l'Esquerra Independentista. Adhesius 1969-2019* (2021), de Jordi Padró, Martí Puig i Pep Garcia, que és el complement ideal del llibre que aquí ressenyam i que no inclou cap mena d'il·lustracions. Molt ben estructurat en deu capítols i amb un conjunt de texts introductoris, ofereix una veritable història de l'esquerra independentista revolucionària en imatges. Els adhesius reproduïts estan molt ben datats i sovint hi trobam breus texts que ajuden a situar el context polític i social en el que varen esser elaborats. En aquesta obra fins i tot hi ha un apartat dedicat al minoritari anarcoidependentisme.

La història de l'Esquerra Independentista ens ofereix moltes claus per entendre les nombroses ruptures al si d'aquest moviment, la seva radical actitud d'oposició contra els estat espanyol i francès, la magnitud i, sovint, l'arbitrarietat de la repressió desencadenada per l'aparell estatal espanyol i la posició exacte dels diferents partits davant la violència política, en especial la que protagonitzà Terra Lliure, a qui es dedica tot un capítol. Així mateix aquest llibre també permet entendre la participació en organismes unitaris durant la Transició com l'Assemblea de Catalunya, l'Assemblea Democràtica de Mallorca o el Consell Democràtic del País Valencià, entre d'altres; el pas de molts dels seus militants i dirigents a d'altres opcions més moderades (Nacionalistes d'Esquerra –NE–, ERC, Partit Socialista de Mallorca –PSM–, Unitat del Poble Valencià –UPV–), fins que es va consolidar la CUP; i la incorporació de la lluita feminista com un dels elements clau del seu discurs. Tampoc no podem obviar aspectes com la seva relació amb a l'esquerra independentista radical basca i gallega, les connexions amb els partits de l'esquerra revolucionària espanyola, la seva vinculació a nombroses lluites socials i de defensa del territori o l'amplitud i persistència del moviment de solidaritat amb els presos i altres represaliats.

Així mateix, el llibre ofereix múltiples exemples dels enormes esforços per fomentar el sorgiment i desenvolupament d'una consciència nacional comuna a tots els territoris de parla catalana. però, com s'explica en el capítol redactat per Moisés Pérez, paradoxalment, l'èxit de l'independentisme a Catalunya ha qüestionat la premissa que el moviment era comú i anava unit des de Salses a Guardamar i de Fraga a Maó (p. 585).

Un dels valors més importants que aporta el text coordinat pel professor Carles Viñas és l'ús d'un conjunt extraordinari de fonts, moltes de les quals són de difícil accés. En són exemples les publicacions periòdiques de les diferents organitzacions, com *La Forja* o *Lluita*, del PSAN; *Tanyada*, de la PUA o *L'Accent*, de Endavant (OSAN); així com un gran nombre de pamflets i documentació interna procedent tant d'arxius públics com d'arxius privats de militants de les organitzacions estudiades. Esmment a part es mereixen les fonts orals, que en alguns capítols són molt nombroses i bàsiques per a reconstruir la complexa evolució d'aquest segment ideològic. Una altra font important han estat els llibres de memòries, per exemple els de Lluís Maria Xirinacs (1993, 1994 i 1997), Carles Castellanos (2003), Oriol Malló (2005), Quim Pelegrí (2013) i August Gil Matamala (2017).

Pel que fa als autors, hi trobam, com és lògic, un predomini dels historiadors, com Albert Botran, Roger Buch, Juli Cuéllar, Joan Navais, Roger Prims, Joan Roger, Fermí Rubialta, Marc Santasuna, Antoni Trobat i el mateix coordinador, Carles Viñas.

També són nombrosos els autors procedents d'altres disciplines socials, com Sònia Bagundach i Moisés Pérez (ciències de la comunicació); David Carmona, Joan Teran, Andrea Terrón i Ricard Vilaregut (ciències polítiques); Andrea Geniola (filosofies i teories socials); Xavier Pellicer (dret i sociologia); i Francesc Viadel (sociologia). A més, hi ha autors que procedeixen d'altres àmbits, com Oliva Serra, Marta Serra i Laure Vega.

Així mateix, resulta significatiu que la majoria siguin autors relativament joves, majoritàriament nascuts en els anys setanta, vuitanta i noranta; amb un predomini clar dels homes nascuts a Catalunya. A més, fins a set autors procedeixen de la Ciutat Comtal i només quatre de la resta dels Països Catalans.

En conjunt es tracta d'una obra imprescindible per a conèixer el complicat món de l'esquerra independentista i entendre com ha pogut arribar a condicionar tant el Govern de la Generalitat de Catalunya com l'intent independentista amb més suport popular des de la Guerra dels Segadors. El lector hi pot trobar una abundant informació sobre la base social que ha fet possible aquest moviment. Apareixen esmentats centenars de militants i dirigents així com una àmplia nòmina dels intel·lectuals que s'han integrat o han donat suport a l'esquerra independentista revolucionària. Entre d'altres, no podem deixar d'esmentar la historiadora i fundadora del PSAN Eva Serra i Puig; el filòleg i traductor Jordi Moners, que també figurà entre els fundadors del PSAN; l'escriptora Maria-Mercè Marçal, que transità des del PSAN a Nacionalistes d'Esquerra; el matemàtic i filòleg valencià Josep Guia, un dels principals dirigents del PSAN i de Catalunya Lliure; i l'escriptor mallorquí Antoni Serra, que impulsà el PSAN a Mallorca. En aquest mateix àmbit ocupa un lloc especial el prevere i militant antifranquista Lluís Maria Xirinacs, que apareix esmentat en nombroses ocasions i a diversos capítols, que fou elegit senador per Barcelona com a independent, amb el suport, entre d'altres, del PSAN, en els primers comicis democràtic (1977). A més, el seu lideratge del món independentista d'esquerres es reafirmà el 1979 quan encapçalà la candidatura del Bloc d'Esquerres d'Alliberament Nacional –BEAN– a les eleccions al Congrés per Barcelona, però si bé assolí més de quaranta mil vots restà lluny d'obtenir cap diputat (p.40), i el 1980, quan encapçalà aquesta mateixa candidatura al Parlament de Catalunya, tot i que tampoc no aconseguí representació. A continuació el BEAN es dissolgué i Xirinacs abandonà la política partidista si bé matengué la seva ideologia independentista.

La Història de l'Esquerra Independentista és un llarg viatge a la utopia de la ruptura permanent i múltiple: amb els estats considerats opressors, les autonomies que fragmentaren la suposada unitat nacional dels Països Catalans, la societat capitalista explotadora i el patriarcalisme. Un recorregut amb més d'un segle d'existència, amb les seves grandeses i les seves misèries.

Antoni Marimon Riutort
(Universitat de les Illes Balears)